

gronds van de mijnwerker een grote inzet gevergd, maar al in het begin van de bezetting waren er velen die zich de vraag stelden: 'Waar werken wij eigenlijk voor?' en dan antwoordden: 'Voor de Moffen' – zij gingen zich minder inspannen. Ook in de mijnen nam de persoonlijke prestatie af. In '38, een topjaar, was per arbeider per ondergrondse dienst 2 371 kg steenkool gedolven, maar in '41 was dat tot 1 982 kg gedaald, in '42 zelfs tot 1 741 kg – met '38 vergeleken was dat een vermindering met niet minder dan 27%. Daarbij speelden ook materiële factoren een rol. Zelfs de toeslagen op de rantsoenen (de mijnwerkers werden tot de groep arbeiders gerekend die 'zeer zware arbeid' verrichtten en dus hogere rantsoenen ontvingen) waren niet voldoende om de arbeidskracht op peil te houden. Er was bovendien meer energie nodig voor de dagelijkse gang naar het werk. De meeste mijnwerkers plachten te fietsen maar hoewel zij ook in dat opzicht prioriteit hadden, konden hun aanvragen van nieuwe banden slechts zeer ten dele ingewilligd worden (in '42 voor een vijfde); het gevolg was dat zij meer en meer van de overvolle treinen en autobussen gebruik moesten maken. Er waren mijnwerkers die, mede door de lange wachttijden, zodoende per dag 14 uur van huis waren. Men werd vatbaarder voor ziekte – bovendien meldde men zich ook eerder 'ziek' dan vóór de bezetting; het ziekteverzuimpercentage, 8,5 in '38, was in '42 al tot 16,7 opgelopen; het bedroeg in '43 19,7 en bereikte in de maanden januari t.e.m. augustus '44 de recordhoogte van 25,4. In '40 was al duidelijk dat men meer arbeiders nodig had om de productie enigermate op peil te houden en zo mogelijk te vergroten. Inderdaad breidde het aantal mijnwerkers zich voortdurend uit; er waren er in '43 twee-en-veertigduizend in plaats van de vooroorlogse twee-entertigduizend.

Er werd, zoals bleek, in '41 meer steenkool gedolven dan in '40. Ons land profiteerde daar niet van; integendeel, exorbitant hoge Duitse exporteisen deden een toestand ontstaan waarbij men in de voorzomer wist dat men in de rest van het jaar kolen tekort zou komen. Er werd naar een paardemiddel gegrepen: verplichte zondagsarbeid. De eerste zondag waarop dat geschied moest, was 29 juni – een week na de dag waarop de invasie van de Sowjet-Unie ingezet was.

'Bij mijn aankomst', zo schreef een WA-man, houwer in de grote staatsmijn 'Maurits', in een rapport dat voor NSB-instanties bestemd was, 'was slechts een kwart van de gehele vroegdienst aanwezig (in de omliggende dorpen waren vergaderingen waar openlijk verklaard werd dat geen man moest gaan werken. Als motief diende het niet kunnen bezoeken der kerk). Beneden op de 548 meter verdieping aangekomen werden wij ontvangen met geroep van 'foei!' en 'verraders!' Toezichhoudend personeel ontbrak hier. 200 meter van